

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2025 z. 3
PL ISSN 0033-202X

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Monograficzne opracowanie *Korona i księgi. Woluminy z księgozbiorów królewskich w 1000-lecie pierwszej koronacji* (Pokora, 2025) towarzyszyło wystawie zorganizowanej w Bibliotece Raczyńskich w Poznaniu w dniach 5-30 maja 2025 r. Publikacja składa się z dwóch części. Pierwsza, zawiera esej poświęcony historii polskich insygniów królewskich, w szczególności tak zwanej koronie Chrobrego i jej skomplikowanym losom. W części drugiej, znacznie obszerniejszej, zaprezentowano zabytkowe obiekty o proveniencjach królewskich i członków królewskich rodzin – 63 woluminy starych druków, dwa rękopisy, dwa ekslibrisy. Każdemu z obiektów przedstawionych na ilustracjach towarzyszą: opis bibliograficzny, charakterystyka elementów edytorskich, historia zabytku, informacja o proveniencji i oprawie oraz wykaz literatury. Starannie wydana, bogato ilustrowana publikacja o charakterze albumowym gromadzi wiedzę o rozproszonych, znajdujących się w różnych instytucjach cennych historycznie zbiorach.

Monografia *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie (1919-1939)* (Ilgiewicz, 2024) autorstwa Henryki Ilgiewicz to pierwsza tak obszerna publikacja poświęcona Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie. W historiografii polskiej, a także litewskiej, międzywojenny okres w dziejach biblioteki nie doczekał się bowiem dotąd poważniejszego opracowania. W pierwszych trzech rozdziałach autorka przedstawiła historię biblioteki, jej gmachu, organizacji, zbiorów, czytelników, personelu w trzech okresach: 1919-1923, 1924-1929, 1930-1939. Rozdział czwarty został poświęcony zbiorom specjalnym, piąty – działalności wystawienniczej, dwa kolejne natomiast relacjom biblioteki z innymi wileńskimi bibliotekami oraz towarzystwami bibliotekarskimi i bibliofilskimi z Polski i z zagranicy. W ostatnim, dziewiątym rozdziale opisane zostały losy Biblioteki Uniwersyteckiej i bibliotekarzy w czasie II wojny światowej. Pracę uzupełniają biogramy pracowników Biblioteki. Z publikacji wyłania się obraz prężnie rozwijającej się instytucji, poczynawszy od modernizacji zaniedbanego w czasach zaboru rosyjskiego gmachu Biblioteki. Jednym z jej największych atutów

byli pracownicy, świetni organizatorzy, często wybitni przedstawiciele kultury i nauki tamtych czasów.

Problematykę przekładów literatury żydowskiej w repertuarze wydawniczym w Polsce podjęła Monika Jeremków w książce *Historia obecności. Przekłady literatury żydowskiej w polskim repertuarze wydawniczym w XX wieku* (Jeremków, 2025). We wstępie autorka napisała: „Celem moich badań było prześledzenie dróg owej tytułowej «historii obecności», a więc poznanie pełnego zasobu utworów literackich przełożonych z dwóch języków żydowskich na język polski i opublikowanych w formie książkowej (jako tak zwane wydawnictwo zwarte), odpowiedzialnych za ich powstanie ludzi i instytucji. Mogą one posłużyć za ważne uzupełnienie obrazu językowych i kulturowych kontaktów obu narodów” (s. 8). Praca została podzielona na cztery rozdziały, obejmujące następujące okresy historyczne: wiek XIX i okres do 1918 r., dwudziestolecie międzywojenne, okres po 1945 r., lata 1990-2000. Autorka dokonuje analizy tekstów, charakteryzuje sylwetki autorów, tłumaczy, wydawców, redaktorów, przedstawia kontekst społeczno-polityczny, który wpłynął na charakter i intensywność literackiej wymiany. Jedną z konstatacji badawczych jest stwierdzenie stosunkowo małego, choć rozłożonego nierównomiernie w czasie, udziału przekładów literatury żydowskiej, w porównaniu z przekładami z innych języków w XX w.

W wydawnictwie Wiedza i Praktyka ukazały się dwie interesujące publikacje, które mogą stanowić praktyczne narzędzie dla bibliotekarzy, nauczycieli i innych osób czy instytucji zainteresowanych promocją czytelnictwa. Pierwsza to poradnik autorstwa Pawła Marchela *Konkursy czytelnicze w bibliotece. Klasyka literatury dziecięcej i młodzieżowej* (Marchel, 2025). Autor przedstawił gotowe scenariusze konkursów czytelniczych dla dzieci i młodzieży, opartych na wybranych, lubianych przez tę grupę czytelników utworach. Są to m.in. *Kubuś Puchatek*, *Ania z Zielonego Wzgórza*, *Mały Książę*, *Akademia pana Kleksa*, *Hobbit*, czyli *tam i z powrotem*, czy *Felix*, *Net* i *Nika*. Scenariusze zawierają wstęp, zadania konkursowe, klucze odpowiedzi, punktację. Poradnik zawiera także gotowe materiały do zajęć.

Kolejna publikacja to *Scenariusze zajęć w bibliotece. Zajęcia dla dzieci i młodzieży. Warsztaty, gry i zabawy. Pomysły, inspiracje, wskazówki organizacyjne* (Kiełczewska, 2025) autorstwa Anny Kiełczewskiej, zawierająca scenariusze zajęć dostosowanych do różnych grup wiekowych dzieci i młodzieży. Każdy scenariusz zawiera szczegółowy opis przebiegu zajęć, przedstawienie celów edukacyjnych, wskazówki organizacyjne, gotowe materiały do wykorzystania. Wśród propozycji znalazły się m.in. scenariusze lekcji bibliotecznych w podziale na miesiące, np. związane z Międzynarodowym Dniem Kubusia Puchatka w styczniu, czy Międzynarodowym Dniem Wolontariatu w grudniu.

Przemyskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk i jego bibliotece poświęcona została monografia autorstwa Macieja Waltośa *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyśle i jego biblioteka w latach 1909-1923* (Waltoś, 2024). Przemyskie Towarzystwo należące do najstarszych tego typu instytucji w Polsce powstało z inicjatywy braci Kazimierza Marii i Tadeusza Osińskich w 1909 r. W *Podsumowaniu* autor napisał; „Niewątpliwym osiągnięciem założycieli TPN było utworzenie na bazie zbiorów przekazywanych przez braci Osińskich oraz innych donatorów specjalistycznych agend: archiwalnej, bibliotecznej, muzealnej, a także zainicjowanie badań archeologicznych oraz cyklu wydawniczego „Rocznika Przemyskiego”. Towarzystwo zrzeszało w swoim gronie reprezentantów miejscowej inteligencji, która była głównym nośnikiem kultury i życia umysłowego w mieście” (s. 320). Działalność towarzystwa i biblioteki autor przedstawił w układzie chronologicznym, ukazując etapy wzrostu, czy też – związanego z okolicznościami historycznymi – ograniczenia działalności. Obecnie biblioteka udostępnia zbiory w ograniczonych godzinach, będąc przede wszystkim placówką związaną z macierzystą organizacją i stanowiąc jej zaplecze badawcze. Jej bogate i unikatowe zbiory, w tym zbiór przemysłanów, są natomiast szeroko dostępne w Bibliotece Cyfrowej TPN w Przemyśle.

Dwutomowa publikacja Mariusza Klareckiego *Zrabowana Warszawa. Straty w prywatnych zbiorach i artystycznych kolekcjach mieszkańców Warszawy w latach 1939-1945* przedstawia tematykę dotąd niepodejmowaną w tak szerokim zakresie, a mianowicie zagadnienie strat w kolekcjach i zbiorach prywatnych mieszkańców Warszawy, w tym w zbiorach książek. Możliwość obszernego opisu strat kultury materialnej poniesionych przez społeczność Warszawy stała się możliwa dzięki odkryciu przez autora zapomnianej dokumentacji archiwalnej – zespołu ponad 100 tys. kwestionariuszy dotyczących szkód wojennych, gromadzonych przez Wydział Strat Wojennych Zarządu Miasta Warszawy tuż po zakończeniu wojny, który obecnie znajduje się w zasobach Archiwum Państwowego w Warszawie. Z badań kwestionariuszy udało się wyłowić grupę 1664 przypadków osób posiadających interesujące dzieła sztuki, księgozbiory, antyki. Opracowanie poszerzono o wybrane obiekty kolekcjonerskie nieposiadające wartości artystycznej, np. zbiory przyrodnicze. Tom pierwszy (Klarecki 2024a) rozpoczyna rozdział dotyczący archiwaliów zawierających informacje o warszawskich kolekcjach i zbiorach prywatnych. W kolejnych rozdziałach autor analizuje straty wojenne w podziale na rodzaj kolekcji i zbiorów (tu wydzielony został poddział *Księgozbiory, archiwalia, autografy*), w podziale na wielkość i specyfikę zbiorów, wielkość strat w poszczególnych rejonach Warszawy. Rozdział ostatni zawiera charakterystykę proveniencji utraconych kolekcji.

Tom drugi publikacji *Zrabowana Warszawa* (Klarecki, 2024b) zawiera *Katalog strat zbiorów artystycznych i kolekcji mieszkańców Warszawy* w ukła-

dzie alfabetycznym według właścicieli. Poszczególne noty katalogowe mają następującą strukturę: adres zamieszkania, nazwisko, zawód, wykaz strat (malarstwo, rzemiosło artystyczne, biblioteka, rzeźba, inne). Oba tomy publikacji zawierają bogaty materiał ilustracyjny.

Zbiór artykułów *Bezpieczeństwo informacyjne. Zagrożenia, wyzwania, szanse i ryzyka* (Fałdowska, red. 2025) rozpoczyna tekst Juliusza Sikorskiego *Ochrona tajemnic jako fundament defensywnej walki / wojny informacyjnej w wybranych wczesnych koncepcjach teoretycznych*. W pozostałych artykułach autorzy prezentowali wybrane aspekty organizacji niejawnych zasobów informacji (Andrzej Żebrowski) i ochrony danych osobowych (Agnieszka Warchoń), podkreślali konieczność identyfikacji zagrożeń dla cyberbezpieczeństwa Polski i bezpieczeństwa informacji (Jan Jakimiec).

W artykule *Sztuczna inteligencja a bezpieczeństwo informacyjne* Adriana Dróżdź scharakteryzowała rolę sztucznej inteligencji w kontekście bezpieczeństwa informacyjnego, zwracając uwagę na szanse i zagrożenia, które może przynieść. Rozważania nad ramami definicyjnymi cyberprzestrzeni (Mariusz Matacz), czy też analiza wybranych aspektów zarządzania informacją prawnie chronioną w jednostkach samorządowych (Andrzej Wyrzykowski) to kolejne tematy zaprezentowane w publikacji.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Fałdowska, Maryla, red. (2025). *Bezpieczeństwo informacyjne. Zagrożenia, wyzwania, szanse i ryzyka*. Siedlce: Uniwersytet w Siedlcach, 162 s., il. ISBN 978-83-68355-32-1.
- Ilgiewicz, Henryka (2024). *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie (1919-1939)*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 476 s., il. ISBN 978-83-8180-925-2.
- Jeremków, Monika (2025). *Historia obecności. Przekłady literatury żydowskiej w polskim repertuarze wydawniczym w XX wieku*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 424 s. Bibliotheca Judaica; 13. ISBN 978-83-229-3857-7.
- Kiełczewska, Anna (2025). *Scenariusze zajęć w bibliotece. Zajęcia dla dzieci i młodzieży. Warsztaty, gry i zabawy. Pomysły, inspiracje, wskazówki organizacyjne*. Warszawa: Wiedza i Praktyka, 310 s., il. ISBN 978-83-8409-220-0.
- Klarecki, Mariusz (2024a). *Zrabowana Warszawa. Straty w prywatnych zbiorach i artystycznych kolekcjach mieszkańców Warszawy w latach 1939-1945*. T. 1. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Departament Restytucji Dóbr Kultury, 332 s., il. ISBN 978-83-62622-79-5.
- Klarecki, Mariusz (2024b). *Zrabowana Warszawa. Straty w prywatnych zbiorach i artystycznych kolekcjach mieszkańców Warszawy w latach 1939-1945*. T. 2. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Departament Restytucji Dóbr Kultury, 473 s., il. ISBN 978-83-62622-80-1.
- Marchel, Paweł (2025). *Konkursy czytelnicze w bibliotece. Klasyka literatury dziecięcej i młodzieżowej. Zadania konkursowe wraz z kluczem odpowiedzi*. Warszawa: Wiedza i Praktyka, 263 s., il. ISBN 978-83-8409-221-7.

Pokora, Piotr; Aleksandra, Wajnert, współpr. (2025). *Korona i księgi. Woluminy z księgozbiorów królewskich w 1000-lecie pierwszej koronacji*. Poznań: Biblioteka Raczyńskich; Poznańskie Studia Polonistyczne; Fundacja TRES, 263 s., il. ISBN 978-83-974260-0-9.

Waltoś, Maciej (2024). *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu i jego biblioteka w latach 1909-1923*. Przemyśl: Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, 376 s., il. ISBN 978-83-66840-40-9.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 20 sierpnia 2025 r.